

precum arată hrisovul lui, care se aduce de Cornides¹, din arhivul Sibiului de supt numărul 192 și sună așa :

«Matiaș din mila lui Dumneșeu craiul Ungariei, Dal, mașie, Croației, ș. c. Băgătorii de samă și înțelepții bărbați credincioși noao, adevărat plăcuți, că noi pentru cuvioase pricină, care cu vrême vi le vom spune, am prins pe fraatele nostru măritul Mihail Silagi comitul Bistriței și l'am pus la închisore, credincioșirea vóstră se scie, că din bună și diréptă pricină s'aũ făcut tóte. Iară noi povățuindu-ne Dumneșeu marjinile acéstea ale crăimeii nóstre le vom orându. Ci voi întru acéia se aveți bună grije de cetățile nóstre. Dat în Nandor alba Dominecă după 4 Octomvrie 1458.» *Și iaste titutul din afară* : «Tuturor și fiesce-căruia sas din șepte și doao scaune săsesci din Ardél Șeica și Mediaș, credincioșilor noao adevărați plăcuți.» Iată ce aũ lucrat Matiaș craiul Ungariei tocma la începutul domniei cu tutorul, unchiul și făcătorul său de bine, Mihail Silagi, ci așa iaste firea românilor acelora, cari din nemica apucă la ceva.

Acelaș Mihail Silagi mai înainte de a se prinde, ba dóră mai înainte de a aduce pre Matiaș craiul în Buda, așa scrie sibiénilor întru al căroră arhiv se ține epistola lui : «Am înțeles, cum ați dat voi pricină prin zavistiile vóstre luminatului prințului Vlad vodă, domnului Țerei Muntenesci, de v'aũ venit voao prea multe réle, și pagube, care voao vi le imputăm. Ci fiind că noi am scris și numitului vodă prin alte cărți ale nóstre, ca el se vă dea pace, și odihnă : pentru acéia voao încă vă poruncim, tare și vârtos prin rândul acestora, ca, de cum-va ați făcut vr'o strâmbătate și pagubă ómenilor saũ supușilor lui, se o îndreptați, și cu el se vă împăcați, și de aci înainte, cu el și cu ómenii, ce se țin de dânsul, se trăiți lini și pacinici; almintrelea se sciți, că de veți mai îndrăzni a face ceva lucru nou în contra lui, nu vom ajuta mai mult, nici vom mulcumi mai mult lu-

¹ Daniel Cornides Mss. Dipl. Tom. 3. p. 66.

crul, și apăsă pre voi. Dat în Buda Marți în a patra săptămână a păreșemei din anul Domnului 1458.» Din cuvintele acéstea ale lui Silagi poți culéje, că sasiî din Sibiū aū fost pricina, de Vladislav V, domnul Valahiei aū făcut acélea în anul de acum, care le scrie despre dēnsul Bzovie¹. dīcēnd: «Acesta întrānd în ținutul Sibilului multe sate pline de ómenī aū ars, și ducēnd mulțime de robī în Valahia, i-aū tras în țapă.»

Despre Moldova scrie Miron logofētul² dīcēnd: «După doi ani a domniei lui Petru V Aron, (cānd aū domnit a doao óră după Alexandru II) rădicatu-s'aū din Țera Muntenescă Stefan V vodă, feciorul lui Bogdan II vodă cu mulțime de óste munteniască, și din țeră adunată, și silind pre scaunul Sucévei, i-aū eșit înainte Petru V Aron pe Sirétiū la Doljesci la Tina, și s'aū lovit în đioa de Joi marī Aprilie 12 (din anul 1458), și aū înfrānt Stefan V pe Petru V Aron, ci acesta nu s'aū lāsāt cu atāta, ci de noū s'aū bulucit și s'aū lovit cu Stefan V la Orbic, și iarăș aū izbāndit Stefan V, măcar că scriū hronicile moldovenesci, că aū prins pe Petru V Aron și l'aū omorāt Stefan V, dară nu e adevărat, căci hronicariî leșesci apriat scriū, că Petru V Aron, aū scăpat în țera leșască. — După ce aū invins Stefan V, pe Petru V Aron, s'aū strins boérii țerii marī și micī, și altă curte māruntă dinpreună cu Theoctist mitropolitul și cu mulți călugări la locul ce se chiamă Dreptate, și cu voia tuturor aū rădicat domn țerei pe Stefan V, și ungēndu'l pe domnie Theoctist mitropolitul, acolo aū luat Stefan V stégul țerei, și aū mers la scaunul țerei în Sucéva. Cunoscutu-s'aū îndată la începutul domniei Stefan V, că maī mult va fi plecat spre răzbóe de cât spre pace, pentru că îndată aū dat oștilor sale stéguri, hodnogi și căpitani.» Așīđderea scrie prea vestitul Enghel³, carele și acéia încă o mărturisésce,

¹ Bzovius in Hist. Eccl. ad an. 1463. N. 27.

² Constans Miron in Mss. Chronico Valachico cap. 24.

³ Ioannes Christianus Engel in antiq. Historia Moldaviae pagina 131, 132.

că Stefan V domnind de la anul acesta 1458 până la anul 1504, Moldova la atâta o aŭ adus, de sîngură aŭ stăpănit fără de clientele cuiŭa.

Anul 1459. Murind fata palatinului Ladislav Gara cum s'aŭ ȃis la anul trecut, Matiaș craiul Ungariei, în anul de acum s'aŭ căsătorit, precum mărturisésce Bonfinie¹, a doao óră cu Ecatarina fata tuí Gheorghie Podiebrad craiului Bohemieí, carea încă n'aŭ trăit fără numai 4 aní cu dênsul, și aŭ murit stêrpă mai 'nainte de a se încorona el.

Matiaș craiul Ungariei Mercurí de după Rusalile din anul 1459, prin diplomatul din Buda dat, carele se află la Heveneși², aŭ îngăduit, ca în Mănăsturul Clujului, și în Bací se se facă târg de țară în tot anul; în Mănăstur la Sântămăria mare, iară în Bací la Sânziane, unde aŭ îngăduit se se facă și târg de sêptemână în tótă Marța.

În ȃioa de Sânvăzii din anul 1459, acelaș Matiaș craiul prin diplomatul din Seghedin dat, carele se aduce de Cornides³; dăruise lui Petru Plebanului din Martonfalău, și gubernatorului Abbației din Cherț sororei lui Elisabetei, și nepoșilor Petru, și Elia Galtiu din comitatul Albei Ardélului.

Iară Stefan al V, domnul Moldovei, carele pentru vitejia și faptele lui nu în zadar s'aŭ numit după acéia cel mare saŭ bun, în anul de acum aŭ dat diplomatul care se află la Doghiel⁴ și sună așa :

«Noi Stefan vodă din mila lui Dumneȃeu domnul Moldovei cunóscem prin rândul acestora înaintea tuturor, căroro se cuvine, celor de acum, și celor viitori, că mărișii domni Andreiú Odrovas palatinul și căpitanul Russeií generariú și Hrițco de Pomorzani palatinul Podoliei și căpitanul Trembovilului, fiind trimiși cu deplinită putere, cu cărți de credința scrise pe pergament, și pecetluite cu acățata

¹ Bonfinius f. 524.

² Hevenessi Mss. suorum tom. 5 p. 169.

³ Cornides Mss. Dipl. tom. 7. p. 131.

⁴ Dogiel în Codice Diplomatico Poloniae tom. 1. p. 602.

pecétea prea înserinatului craiului Poloniei domnului nostru celui prea slăvit ca ambașatorî cu noi pentru tóte războéle, sfășile, prădzile, aprinsurile și vërsările de sânge, care s'aũ făcut între țerile Podolia, Russia și Moldova, așa s'aũ împăcat și tocmit, ca tóte sfădzile, războéle, prădzile, furtușagurile, aprinsurile și vërsările de sânge de tot se încéte și mai mult se nu se patre. Iară de se va întâmpla, ca óre-carele dintre domniî saũ lăcuiitoriî numitei țeriî nóstre moldovenescî se facă ceva reũ în Podolia și Russia cu furtul, prada și altă faptă rea, pentru acéia se nu se înoiască războiul, ci la otar se se facă dreptate de pe stricătorîul păci după obicéiul cel vechiũ. Iară câte s'aũ pătrat în sfada și războiul de acuma, se se lase până la venirea domnului nostru craiũ, saũ în fața domnilor, cariî se vor trimite, la acéia prin serenitatea sa, fiind și noi de față, judecându-se, se va face destulă dreptate fiesce-căruia. Făgăduim mai încolo, că cetatea Hotinului (carea se ținea de Maria vëduva lui Elia I, precum s'aũ đis la aniî trecuți, mai ales la anul 1456) nu o vom zărvi, ci o vom lăsa în pace cu vama, ce se ține de dënza din đilele céle vechi, cu orașul și cu pescuitul în apa Nistrului, și vor putea eși lăcuiitoriî la trebile sale, și vom îngădui se se ducă în oraș lémne, câte vor fi de lipsă, fën, și altele de care vor avea op, nefăcënd vre-o silă, și neluând ceva de la cineva cu putérea. Pre neguțătorî, soli și orî ce féliũ de ómenî îi vom lăsa se mérgă și se trecă cu luntrile, numai vama cea bicînuită luând de la dënșîi. Iară de va vătăma cineva dintre cei din cetatea Hotinului pre vre un supus al nostru din țera Moldovei, vom însciința pre numitul palatinul Hrițco prin solul nostru, se facă dreptate, precum îi iaste poruncit, până ce vom însciința pe preaslăvitul craiul nostru. Ci întru acéia, saũ stănd acésta așa, Petru vodă se nu zăbăvëscă în Hotin, nici se călărăscă, saũ se'l cërce în persóna sa, nici se lăcuiască mai aprópe de cât în Smotricî, de Moldova, până la însciințarea domnului craiului nostru. Făgă-

duim și domnilor românilor, cari din învoirea maiestății crăesci slujesc lui Petru vodă, că le vom întorče bunurile cele părintesci și drépte, și'i vom cinsti după vredniciile lor. Făgăduim, că pre neguțătorii îi vom lăsa se mérgă, trecă, zăbăvescă și isprăvescă tóte trebile sale în tot ținutul Moldovei, plătind vama cea obicînuită. Făgăduim mai pre urmă că nu ne vom lipi de alte părți, nici vom avea împreună cu țera Moldovei alt domn, fără numai domnului craiū, și crăimei Poloniei vom sluji, și vom méрге întru ajutorii în contra păgânilor, de ce se feréscă Dumneđeū, când va fi op, și venind domnul craiul în părțile Rusiei, precum ne vom întocmi, la olaltă tóte nevătămat le vom ținea supt credința, cinstea și jurămîntul nostru, și domnul craiul trebuie se ne iubéscă și apere pre noi, ca pre supusul seū după obicéiul cel vechiū. Prin putérea acestora, care s'aū întărit cu pecețile, a nóstre, a domnului Valah, a domnului Dobrocî, cancellariului (saū logofétului) nostru, a D. Alb spătariului, a D. Lazar Magn, a Dom. Thoma Lohinda, a D. Cușmă, a D. Bohtă, a D. Sahes spătariului nostru, a D. stolnic, a D. Boeran commisului, a D. Lusco Godițchi, și a domnului Olenet. Dat în rāpa Nistrulul lângă satul Overchielovițe în anul 1459, joî după Paști».

Din diplomatul acesta poți culége, că pe Petru V Aron, polonii încă l'aū fost ajutat asupra lui Stefan V; și că Miron logofétul, mai adevérat scrie la anul trecut despre Petru V Aron, decât hronicile moldovenesci.

Anul 1460. Mihail Silagi unchiul craiului Ungariei Matiaș I, măcar că nepotul i-aū fost nemulțămitoriū, după cum s'aū arătat la anul 1458, și n'aū primit se fie supt tutela lui, totuși n'aū uitat facerile de bine ale acelora, cari aū rădicat la crăime pre Matiaș I. și mai ales ale lui Ladislav Gara, pentru ai căruia următori aū dat hrisovul ce se află la Lachicî¹, și sună așa:

¹ Georgius Lakits in Adversariis Diplomaticis.

«Noi Mihail Silagi de Horogseg comitul de pururea al Bistriței guvernatorul Ardélului, banul Mahovului, și căpitanul cel mai mare al părților Ungariei celor de jos, ș. c. facem însciințare prin acéstea, că aducându-ne aminte de pretenșugul și alleanța, care le-am făcut cu măritul răposatul domnul Ladislav Gara palatinul Ungariei, și socotind, că după mórtea lui luminata dómna Alexandrina ducissa din Tessen văduva, și Iob fiul, și Anna fata lui cu bunurile și cădințele sale sânt în multe primejdii și lipse, porniți de evlavia și legăturile nóstre céle mai dinainte am judecat, ne-am pus în inimă, și fără de vre o îndoială am făgăduit, că vrem fără de înșelăciune a'i apëra pre ei, cinstea, bunurile și cădințele lor, și ale prétenilor lor, până când vom trăi, după putérea nóstră, împrotiva tuturor nemicilor lor, de orî-ce stat și tréptă, și deregătorie vor fi, fie ei din țéră, fie streini, repunându-ne, de va fi op, și capul și bunurile nóstre, și că contractul acesta pururea îl vom ținea frățesce, neluând în samă cleветеle ómenilor celor rei, și'i încredințăm pre dênșii, că pot veni fără de frică în bunurile saũ curțile și cetățile nóstre, a remânea într'ênsele, cât le va plăcea, și a se duce dintr'ênsele când vor vrea: și prétenii și supușii notsrii se asculte de ei ca și de noi, care tóte că le vom plini precum s'aũ scris, am făgăduit și făgăduim, jurând supt cea mai mare credință creștinéscă, și dând acéstea pecetluite cu pecétea nóstră și pentru mărturie cu pecețile cinstiților în Hs. părinților și domnilor Ioann episcopului Orăđiî mari, și iarăș Ioann alesului și întăritului din Pecî saũ Cinci beséricî. Dat în So-cloș, Marți înainte de 7 Aprilie 1460».

Veđi inima cea bună a lui Mihal Silagi! carele tot întru acesta an, nu în anul 1466 cum vrea Bacșai, s'aũ prins de turci; căci đic annaliî beséricéi din Brașéu¹: «În anul 1460 Dracula vodă în 24 Avgust aũ prădat Omlășul, ora-

¹ Annales Templi Coronensis.

șul cel de peste pădure, Antesilvanum, și Mihail Silagi se prinde de turci».

Prea vestitul Enghel¹ la anul de acum scrie așa: «În anul 1460 mai vine înainte, că Vlad (V) la Vârtolomeiș, în 24 August aș prădat dominiul Omlașul din ținutul Făgărașului, ȃicând: «Omlașul este un sat desfătat în ținutul dintre păduri între Sibiiș și Mercurea». Simon Massa³, carele tocma pe vrēmea acēsta aș trăit, cāci aș murit în anul 1465, încă scrie: «Dracula, carele cu pușin mai nainte trāsese în șapā pre negușatoriș din Brașēș, aș prădat orașul Omlașului în ȃioa de S. Vārtolomeiș».

Anul 1461. La anul acesta așa scrie Podesta⁴: «În anul urmātorish 1441, sultanul Mahomet II, cu oștile din țerile grecesci aș trecut în Anatolia, și aș supus șie Castamona, Senava și Trabisonda saș Trapezuntul. De acolo înturnāndu-se aș zābāvit cāt-va în Odriș, dupā acēia aș mers în Valahia (în anul 1462) și poftind se se batā cu prinșul Dracula, prinșul aș fugit nōptea în Ungaria, pre carele prinșēndu' Matiaș craiul Ungariei l'aș omorāt, iarā sultanul aș cuprins tōtā Valahia.» Darā greșesce aci Podesta, pentru cā pe Dracula acesta saș Vladislav V nu l'aș omorāt Matiaș craiul, fārā numāi l'aș ținut prins mai multā vrēme, cum se va arēta la anish viitorish. Foresti⁵ încă așa aș vrut a scrie la anul de acum, ci așa amēstecā tōte, cāt cuvintele lui nu sânt vrēdnice de a le aduce înainte. Petru V Aron, precum mi se vēde, încă în anul de acum aș trecut din Polonia în Ungaria, cāci scrie Matiaș craiul⁶ cātrā ore-cine: «Am înșeles cā Petru voevodul Moldovei este la voi. Drept acēia

¹ Engel in antiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 174.

² Haner Reg. Hung. Period. 15. § 343. nota c. [Semnul de notā lipsesce în text.]

³ Simon Massa Chronico Ms. apud Engel l. c.

⁴ Ioannes Bapt. Podesta in An-

nalibus Turcicis ab ipso editis Part. 1. cap. 11.

⁵ Foresti nel tomo sesto del Mappamondo Istorico Lib 2. Cap. 3-tio.

⁶ Matthias Rex in Epistola ad incertum, quae est Part. 2. Ep. 37. inter editas.

fiind că noi pentru cuvióse priciní bucuroși l'am avea pre dênsul în curtea nóstră, pre credincioșirea vóstră vë cercăm și îndemnăm, ca pe numitul Petru vodă cât mai curând se'l trimiteți la noi. Va fi acésta la noi voao spre bine, și lui spre mérgere înainte. 1462.» Nu pentru altă ceia vrea Matiaș craiul se aibă pre Petru V Aron la sine, fără numai ca se turbure printr'ênsul Moldova, și el se pótă pescui în turbure. Nu te mira drept acéia că Stefan V domnul Moldovei după acésta aũ prădat Ardélul, cum se va arêta la locul sêu.

Anul 1462. Războiul care l'aũ avut Mahomet II, în anul de acum cu Vladislav V domnul Valahiei, singur Halcocondyla l'aũ scris de amăruntul, dară el încă méstecă lucruri de mai mulți ani la olaltă. Eu drept acéia între semnul osebirei () voiũ pune anul, în care s'aũ întâmplat la fiesce care lucru, apoi la sfârșit voiũ spune ce ȃic și alți avtorí despre lucrurile de el scrise. Asa dară ȃice Halcocondyla¹: «Iară în iarna, care urma (din anul 146^{1/2}) în Odriũ rêmâind Mahomet II, chiema la sine pe Vlad fiul lui Dracula (saũ Vladislav III) povățuitoriul Dachiei Βλαδων τόν Δρακοόλεω παιδα Δακίας ήγεμόνα, pentru că pe fratele lui cel mai tinêr (pe Radul IV cel frumos) îl avea la sine (dórá din anul 1445), și'l folosia în fapte de rușine, ținêndu'l la o masă cu sine. Ci mare price aũ fost întru început între Împêratul și pruncul acesta, când aũ vrut întâiași dată se facă cu el după năravul turcilor. Că după ce s'aũ înturnat în curtea împêrătéscă l'aũ sirgunit la Caramanul, pentru că mai omorâse pre împêratul — — — împungêndu'l cu sabia; dară după acéia s'aũ făcut concubin împêratului, — — — ci după scurtă vréme (în anul 1456) împêratul aũ dat domnia Valahiei lui Vlad fratelui pruncului acestuia, — — — carele cât s'aũ făcut domn, îndată aũ ales voinicí într'armați cu sulite, și i-aũ orânduit păzitori

¹ Laonicus Chalcocondylas in Hist. de rebus Turcicis Lib. 9.

lângă sine. După acéia aũ chiebat pre boérii cei mai de frunte din țeră, de cari se temea, ca nu cumva se se scóle asupra, de s'ar muta domnia, ci pre toți i-aũ omorât și tras în țapă, nici pruncilor, nici muerilor, nici șerbilor lor pãrtinindule. Atãta ucidere aũ pãtrat bãrbatul acela, cãtã nu s'aũ mai aũdit între ómeni. Pentru cã, ca se se întãrESCã prințipatul Valahiei, se đice despre dẽnsul, cã în scurt timp ca la 20,000 de bãrbați, mueri și prunci aũ omorât, și pre ostași cei frumoși și bunți, pre cari îi alesese, se fie lângã sine, i-aũ îmbogațit din bunurile acelora, pre cari îi omorãse. Așa darã în scurt timp bãrbatul acela fõrte mare înoire aũ fãcut în Valahia. Preste acẽstea pre mulți unguri, despre cari gãndea, cã întru acéia vor lucra, ca trebile Valahiei se curã bine, cu prea mare dare saũ tribut i-aũ încãrcat nepãrtinind vr'unuia. Gãndind acuma, cã prințipatul Valahiei destul de tare iaste, s'aũ sfãtuit cum s'ar putea deșdina de împãratul: ci se temea de romãni din Valahia, ca nu cum-va pricepẽnd, cã vrea, se se deșdine de turci, se aducã pre unguri împrotiva sa. Acẽstea așa se lucra. Iarã în iarna acéia (din anul 146^{1/2}) cãt aũ aũdit acẽstea împãratul Mahomet II, fõrte s'aũ mãniat, și aũ trimis pre Catavolin scriitoriul curței, *Καταβολινὸν γραμματεῖα τῶν θυρῶν*, bãrbat de cinste și grec, ca se'l îndemne se mERGã la Põrtã, cã de va mERje, va dobãndi mare grație, și mai multe daruri și bunãtãți cu care nu va întrECE pre împãratul, numai de va rEMãnea credincios. Iarã lui Hamuza ce s'aũ numit Ieracofor, *Ηρακοφῶρ δὲ τῷ Ιερακοφῶρι λεγομένῳ*, carele era prefect Vidinului, i-aũ poruncit, ca pre ascuns de ar putea cu înșelãciune face, se ducã pre Vlad la sine, cã'i va face lucru prea plãcut. Drept acéia Hamuza înțelegẽndu-se cu scriitoriul, s'aũ nãrãvit întru acéia, ca scriitoriul se facã de scire cãnd se va înturna, și'l va petrECE Vlad; și așa se'l prindã din lEȘul pus în țera lui. Aũ și însciințat Catavolin pre Hamuza despre timpul cãnd va porni înapoi, și Hamuza aũ pus lEȘ lui Vlad; ci Vlad aũ petrecut pre Catavolin cu ómeni bine în-

tr'armați, și cădând în laț au biruit pre ostașii lui Hamuza, și prințând pre mulți încă și pre Hamuza, întâiu le-au tăiat mânilor și piciorole, apoi i-au tras în țapă, și pre Hamuza l-au tras în cea mai înaltă țapă. — — După acéstea strângându'și óstea, și trecând Dunărea, în ținutul împératului, au omorât fórte multe mueri și prunci: și ardând tóte câte i-au venit înainte, s'au înturnat în Valahia. — — Auđind acéstea împératul Mahomet II, și-au strâns tótă óstea, și în primăvară (din anul 1462) au purces asupra Valahiei. Se ȳce că óstea acésta a împératului au fost fórte mare, și a doao cu mărimea după acéia, carea o adusése asupra Țarigradului împératul acesta. — — Óstea acéstea s'au împărțit la Filippopoiu și o parte au mers pre pământ, alta pre Marea Négră până la sbocotura Dunărei cu 25 de corăbii mari, și cu 150 de luntri; de acii pre Dunăre în sus până la Vidin, și unde eșia din luntri tóte le ardea. Ars'au atunci și Brăila târgul cel prea vestit al Valahiei. Βραίλαβον πόλιν τῶν Δακῶν. Mai tóte olatele țerei aceștia sânt de lemn, pentru acéia lesne se aprind.

«Dachiil sau munténii auđind că împératul mérje asupra lor, prunci și muerile le-au ascuns, pre unele în muntele Prașov, pre altele într'un oraș ce'l încunjura și întăria un loc, pre céle-lalte în păduri; — — iară bărbații urma pre povățuitoriul Vlad: carele au despărțit óstea în doao, și o parte o au ținut cu sine, céia-laltă o au trimis în cóntro povățuitoriul Pogdaniei ceil négre ἐπὶ τὸν τῆς μελαίνης Πογδανίας ἡγεμόνα (adecă a lui Stefan V domnul Moldovei), ca se'i stea împrotivă de cumva ar năvăli acesta în Valahia. Pentru că se sfădise domnul Moldovei cu Vlad; și drept acéia era războiul între dênșii: prințul Moldovei prin solii se'i indemnase pre împératul Mahomet II, se se bată cu Vlad, că el încă va ajuta unindu'și oștile, și plăcându'i împératului făgăduința, i-au poruncit se se unescă cu navarhul sau admirariul, și se bată cetatea Chilie, carea era în marginea Dunării, și era a lui Vlad. Au plinit voia împératului prințul Moldovei